

Monitor Duurzaam Nederland 2011

A solid blue vertical bar runs along the left edge of the page.

Monitor Duurzaam Nederland 2011

Voorwoord

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft samen met het Centraal Planbureau, het Planbureau voor de Leefomgeving en het Sociaal en Cultureel Planbureau een monitor ontwikkeld. De Monitor Duurzaam Nederland laat zien op welke terreinen het vanuit een duurzaamheidsoptiek goed gaat en waar er zorgen zijn. Met deze monitor wordt bijgedragen aan de discussie met politiek, beleid en wetenschap over de langetermijnontwikkeling van de Nederlandse samenleving.

Deze publicatie geeft een beknopt overzicht van de belangrijkste uitkomsten van de Monitor Duurzaam Nederland 2011. De statistische gegevens (en visualisaties ervan) zijn ook terug te vinden op de website van het CBS (www.cbs.nl) en worden jaarlijks geactualiseerd.

Gosse van der Veen

Directeur-Generaal
Centraal Bureau voor de Statistiek
Den Haag / Heerlen

Coen Teulings

Directeur
Centraal Planbureau
Den Haag

Maarten Hajer

Directeur
Planbureau voor de Leefomgeving
Bilthoven / Den Haag

Paul Schnabel

Directeur
Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag

Den Haag/Heerlen/Bilthoven, september 2011

Nederland duurzaam?

Zorgen over duurzame ontwikkeling

Op vier gebieden zijn er zorgen vanuit het oogpunt van duurzame ontwikkeling:

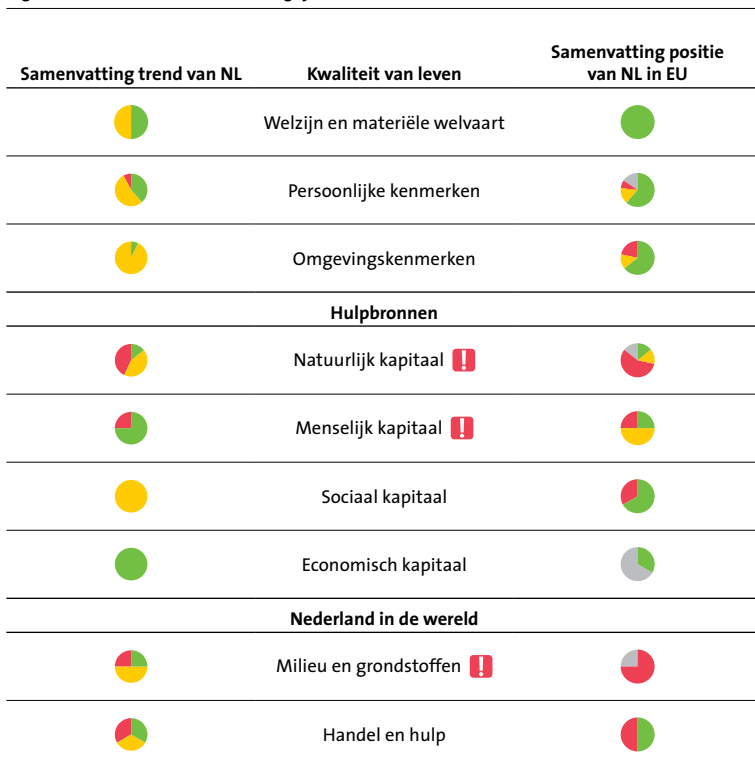
- **Milieu en natuur:** de klimaatverandering is een mondiale bedreiging voor het milieu en de natuur. In de hele wereld neemt de biodiversiteit af, ook in Nederland. Daarbij legt Nederland een relatief groot beslag op de natuurlijke hulpbronnen zoals landbouwgrond in andere delen van de wereld.
- **Financiële houdbaarheid:** de Nederlandse overheidsschuld is groot, de kosten voor gezondheidszorg en sociale zekerheid stijgen. Dit kan de voorziening ervan voor toekomstige generaties in gevaar brengen.
- **Kennisniveau:** kennis is de belangrijkste voorwaarde voor blijvende welvaart. Maar in Nederland wordt relatief weinig in onderzoek en ontwikkeling (R&D) geïnvesteerd. Ook is de Nederlandse bevolking niet hoog opgeleid vergeleken met andere Europese landen. Bovendien verlaten relatief veel leerlingen voortijdig het onderwijs.
- **Achterstand van niet-westerse allochtonen:** veel niet-westerse allochtonen in Nederland hebben op diverse terreinen achterstanden. Zij zijn vaker dan autochtonen werkloos en hebben vaker een laag inkomen.

Beleidskeuzes

De vier problemen verdienen de aandacht van beleidsmakers. De vijf belangrijkste terreinen waarop beleidskeuzes gemaakt moeten worden zijn:

- **Vergroening van de economie:** belangrijk is dat economische groei gepaard gaat met een zo gering mogelijk verbruik van fossiele energie en uitputting van grondstoffen. Dat vereist een wereldwijde aanpak. Sterk groeiende economieën als van China en India gebruiken veel grondstoffen. Dat leidt tot meer schaarste en hogere prijzen. Ook de bedreiging van het klimaat en van de biodiversiteit moet mondiaal aangepakt worden.
- **Publieke of private financiering:** de kosten van (semi-)publieke voorzieningen als pensioenen en zorg blijven stijgen. Ook zijn er investeringen nodig op andere terreinen, zoals kennis en onderwijs. Juist in crisistijden is de vraag aan de orde in hoeverre de overheid volledig verantwoordelijk is voor de financiering hiervan, en of het mogelijk en gewenst is om de rekening rechtstreeks bij burgers en bedrijfsleven neer te leggen.
- **Gevolgen krimpende beroepsbevolking:** de komende decennia zal de bevolking verder vergrijzen. De welvaart kan op peil blijven doordat meer mensen gaan werken en door de productie per gewerkt uur te verhogen. De kwaliteit van het onderwijs speelt hierbij een belangrijke rol. De krimp van de bevolking zal eveneens gevolgen hebben voor de ruimtelijke planning.
- **Preventie en keuzevrijheid:** de zorguitgaven zijn beter te beheersen als burgers langer gezond blijven. Als ze gezonder gaan eten, minder roken en meer bewegen. Om schadelijke effecten van consumptie voor de biodiversiteit en het klimaat te verminderen, kunnen burgers hun consumptiepatroon aanpassen. De overheid zal moeten beslissen in welke mate zij wil ingrijpen in de leefstijlen en de consumptiepatronen van burgers.
- **Verdeling en ongelijkheid:** om de achterstand van niet-westerse allochtonen te verminderen is onderwijs van groot belang. Hoger opgeleiden hebben meer inkomen, meer gezonde levensjaren en zijn tevredener dan lager opgeleiden.

Figuur 1 Scores van de belangrijkste dimensies

trend met negatief effect op duurzaamheid, of lage internationale positie

neutraal of onbekend effect van trend op duurzaamheid, of gemiddelde internationale positie

trend met positief effect op duurzaamheid, of hoge internationale positie

geen data beschikbaar voor vergelijking met andere EU-landen

Duurzaam Nederland

‘Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder dat daarmee de behoeften van toekomstige generaties, zowel hier als in andere delen van de wereld, in gevaar worden gebracht.’

(gebaseerd op *Our Common Future*, Commissie Brundtland, 1987)

In het streven naar duurzaamheid staan drie doelen centraal: het waarborgen van een voldoende kwaliteit van leven (1), die niet ten koste gaat van de mogelijkheden van toekomstige generaties om te voorzien in hun behoeften (2), en ook de kwaliteit van leven in andere landen niet nadelig beïnvloedt (3).

In de figuur hiernaast staan de drie aspecten van duurzaamheid verdeeld naar een aantal thema's. De cirkels geven de scores weer op een aantal indicatoren. In de kolom 'Trend van NL' staat aangegeven of de ontwikkeling in Nederland sinds 2000 positief (groen), negatief (rood) of neutraal (geel) is. In de kolom 'Positie van NL in de EU' worden de Nederlandse scores vergeleken met die van de andere 26 lidstaten van de Europese Unie. Is een indicator groen, dan hoort Nederland bij de negen landen met de hoogste scores. Rood geeft aan dat Nederland bij de negen landen hoort met de laagste scores. Geel betekent dat Nederland in de middencategorie valt. Een uitroepteken bij een thema geeft aan dat daar een punt van zorg is, waarbij Nederland laag scoort ten opzichte van het verleden of andere Europese landen.

Hoge kwaliteit van leven, maar uitputting van hulpbronnen

Het beeld dat uit de scores ontstaat over de duurzame staat van Nederland is als volgt:

- Onze kwaliteit van leven is naar Europese maatstaven zeer hoog. De materiële welvaart is de afgelopen tien jaar zelfs toegenomen.
- Er zijn wel aanwijzingen dat we onze welvaart zo vormgeven dat we de voorraad hulpbronnen aan het uitputten zijn, en dat we problemen neerleggen bij volgende generaties. Alleen de economische indicatoren laten een overwegend positieve trend zien, al heeft de kredietcrisis de economische groei afgeremd en is de overheidsschuld fors toegenomen.

- Vergeleken met andere Europese landen legt ons land een groot beslag op natuurlijke hulpbronnen elders in de wereld, vooral in de allerarmste ontwikkelingslanden. Te denken valt aan de grote invoer van grondstoffen en biomassa. De druk op het milieu is de laatste jaren alleen maar toegenomen. Het verlies aan biodiversiteit en de uitstoot van broeikasgassen zijn belangrijke negatieve effecten van productie. Hiertegenover staat dat Nederland relatief veel geld geeft aan arme landen in de vorm van ontwikkelingshulp en inkomensoverdrachten.

Zo staan we ervoor

Welvarend en tevreden

De indicatoren wijzen erop dat Nederlanders welvarend en tevreden zijn. De materiële welvaart, gemeten als de consumptie per hoofd van de bevolking, is in Nederland hoog vergeleken met andere Europese landen. De welvaart is de laatste decennia bovendien duidelijk gestegen. Welzijn wordt gemeten door te vragen hoe tevreden mensen zijn over hun leven. Die tevredenheid blijkt groot. De cijfers over tevredenheid zijn al dertig jaar stabiel.

Ook andere indicatoren wijzen op een hoge kwaliteit van leven: Nederlanders voelen zich gezond, veilig, hebben veel sociale contacten en zijn tevreden over de besteding van hun vrije tijd. Opvallend is dat Nederlanders hun kwaliteit van leven op een aantal terreinen positiever inschatten dan men zou verwachten op basis van welvaartsindicatoren.

Toch zijn er ook spanningen. De zelfgerapporteerde gezondheid is al lange tijd stabiel, terwijl de gezonde levensverwachting is toegenomen. De inkomensongelijkheid tussen mannen en vrouwen neemt weliswaar af, maar deze inkomensongelijkheid is nog steeds groot vergeleken met andere Europese landen.

Vertrouwenssamenleving

Nederlanders hebben relatief veel vertrouwen in anderen en in instellingen als de politie en het parlement. Samen met de Scandinavische landen behoort Nederland tot de *high-trust societies*. Desondanks

voelt bijna 8 procent van de Nederlanders zich gediscrimineerd. Dit percentage is de afgelopen tien jaar bovendien licht toegenomen.

Natuur onder druk van ruimtegebruik

Nederland is één van de dichtstbevolkte landen ter wereld, heeft een relatief hoog welvaartsniveau en relatief veel vee, auto's en zware industrie. Dat is een belangrijke reden dat er door de jaren heen snel ingeteerd is op de natuurlijke hulpbronnen. Er is veel land in gebruik voor landbouw, wonen, werken en infrastructuur. De behoefte aan ruimte voor wonen en werken neemt nog steeds toe en dat zet de natuur en de biodiversiteit verder onder druk. De oorspronkelijke verscheidenheid aan natuur- en diersoorten is in Nederland al voor 85 procent verloren gegaan.

Hoge energie-intensiteit

De trends voor energie en klimaat zijn negatief. De Nederlandse aardgasreserves zullen bijvoorbeeld met het huidige tempo van verbruik over ongeveer twintig jaar op zijn. Het aandeel duurzame energie groeit de laatste jaren weliswaar, maar het percentage duurzaam gewonnen energie is nog steeds laag vergeleken bij andere Europese landen. Nederland heeft bovendien een relatief energie-intensieve economie. Het betekent dat per geproduceerde euro veel CO₂ wordt uitgestoten.

Schonere lucht, schoner water

De kwaliteit van de bodem, het water en de lucht in Nederland is verbeterd. Toch geldt dat de bodem- en waterkwaliteit naar Europese maatstaven nog steeds niet heel goed mag worden genoemd. Gezien de hoge bevolkingsdichtheid en het intensieve gebruik van de omgeving door de landbouw, de industrie en het verkeer zal het niet gemakkelijk zijn hier iets te veranderen.

Hoge arbeidsdeelname, korte werkweken

In Nederland worden naar verhouding weinig uren gewerkt. Belangrijke redenen hiervoor zijn het lage aantal uren per voltijdsbaan en het hoge aandeel deeltijdwerkers. In geen enkel ander EU-land wordt zoveel in deeltijd gewerkt als in Nederland. Daar staat een hoge deelname aan het arbeidsproces tegenover.

Welvaartsgroei door hogere productie per gewerkt uur

Net als in andere westerse landen zal het aantal gewerkte uren per hoofd van de bevolking de komende jaren onder druk komen te staan van de vergrijzing. De groei van de beroepsbevolking is de laatste jaren al afgenomen. Hierdoor kunnen de lonen mogelijk gaan stijgen, wat overigens kan leiden tot meer investeringen in kapitaalgoederen als machines en infrastructuur. De groei van de welvaart zal de komende decennia daarom vooral moeten komen uit een hogere productie per gewerkt uur.

Kennisontwikkeling essentieel

Om de productie per gewerkt uur te laten toenemen is het op peil houden van de kennisinvesteringen van groot belang. De kennis-economie heeft de afgelopen vijftig jaar een hoge vlucht genomen, maar na 1995 is het groeitempo afgenomen.

De investeringen in onderzoek en ontwikkeling (R&D) blijven al jaren op 1,8 procent van het bruto binnenlands product (bbp) steken. Met dit percentage is Nederland binnen de Europese Unie slechts een middenmoter. De relatief lage R&D-intensiteit moet vooral verklaard worden uit de economische structuur. Bedrijfstakingen die veel kennisinvesteringen doen zijn hier relatief klein, of horen tot de dienstensector waar deze investeringen niet worden geteld.

Verder is voor de toename van de arbeidsproductiviteit ook onderwijs cruciaal. Het opleidingsniveau in Nederland is gestaag gestegen. Nederland behoort met het opleidingsniveau tot de middenmoot van de Europese Unie.

Overheidsfinanciën verslechterd

Vóór de kredietcrisis waren de overheidsfinanciën behoorlijk op orde. In 2007 had Nederland een licht overschot op de begroting en bedroeg de overheidsschuld 45 procent van het bbp. Met deze cijfers stak Nederland gunstig af binnen in Europa. Door de kredietcrisis heeft de Nederlandse overheid moeten ingrijpen in het bankwezen, terwijl de inkomsten terugliepen. In 2010 was het overschot op de begroting omgeslagen in een tekort van 5,4 procent en was de schuld opgelopen tot 62,7 procent van het bbp. In veel andere Europese landen waren de gevolgen overigens nog heftiger.

Uitputting van mondiale grondstoffenvoorraden

Binnen de Europese Unie behoort Nederland tot de grootste importeurs van natuurlijke hulpbronnen. Met deze handel verdienen ontwikkelingslanden een inkomen, dat deels weer in de economie wordt geïnvesteerd. Met een deel van die invoer draagt ons land echter ook bij aan de uitputting van de wereldvoorraden van niet-vernieuwbare hulpbronnen en wordt er schade toegebracht aan de biodiversiteit. Dit is vooral een probleem voor veel Afrikaanse landen die voor hun inkomsten in hoge mate afhankelijk zijn van de export van deze hulpbronnen.

Relatief veel geld naar arme landen

De omvang van de Nederlandse ontwikkelingshulp was de afgelopen tien jaar stabiel en hoog vergeleken met andere EU-landen. Ook stijgen de inkomensoverdrachten in de vorm van geldsommen die migranten overmaken aan familie en bekenden in hun land van herkomst. Deze bedragen zijn hoog in vergelijking met die in de rest van de Europese Unie.

Kennisontwikkeling essentieel

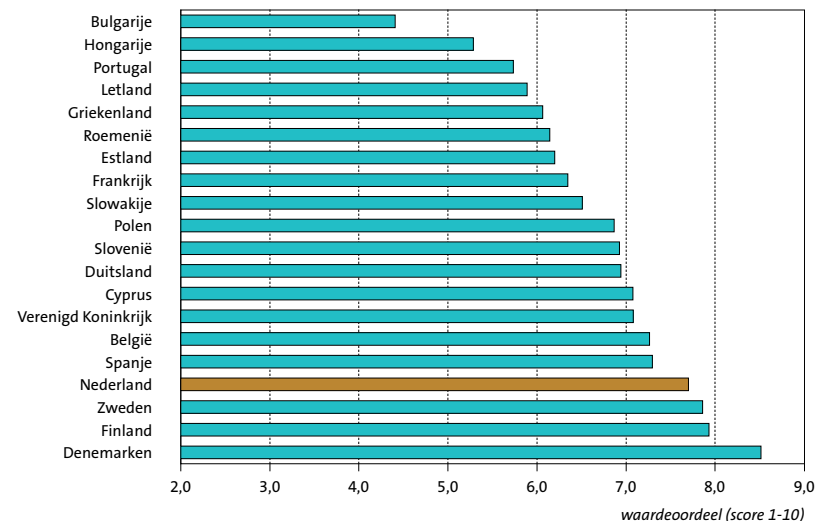
Bronnen van welvaart

Welzijn

- Nederlanders zijn tevreden met hun leven. Die tevredenheid is ook naar internationale maatstaven groot.
- Ze zijn ook positief over hun woning en de besteding van de vrije tijd.
- Nederlanders zijn nu meer tevreden met hun opleiding dan tien jaar geleden. Ze scoren hier echter niet hoger dan de Europese middenmoot.
- De gezonde levensverwachting is de afgelopen tien jaar toegenomen. Het oordeel over de eigen gezondheid is echter niet veranderd.
- Nederlanders schatten hun welzijn op veel terreinen hoger in dan op grond van objectieve scores verwacht kan worden.

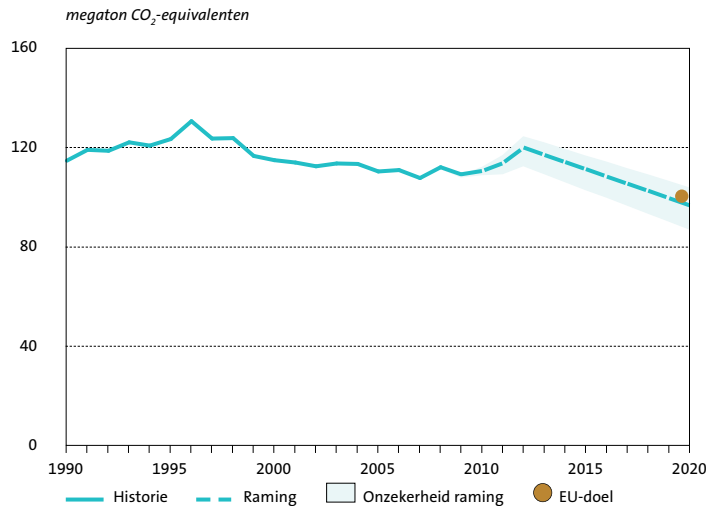
Tevredenheid naar land, 2008

Klimaat en energie

- De uitstoot van broeikasgassen in Nederland is sinds 2005 afgenomen. De EU-doelstelling om de uitstoot van broeikasgassen in 2020 met 20 procent terug te brengen, lijkt haalbaar.
- Om de temperatuurstijging beperkt te houden tot 2 graden zijn in Nederland en andere welvarende landen emissiereducties van broeikasgassen van 80 tot 90 procent nodig in 2050. Dit vergt aanvullend beleid, onder andere gericht op het verhogen van de energie-efficiency en een groter aandeel hernieuwbare energie.
- Door het verbruik van de eigen energievoorraden zal de afhankelijkheid van Nederland van andere landen op termijn toenemen, tenzij alternatieve energiebronnen worden aangeboord.
- Het aandeel hernieuwbare energie in Nederland is sinds 2000 verdrievoudigd, maar is laag vergeleken met andere landen. Met het bestaande beleid zal het aandeel hernieuwbare energie in Nederland naar verwachting onvoldoende toenemen om aan de Europese verplichting van 14 procent te voldoen.

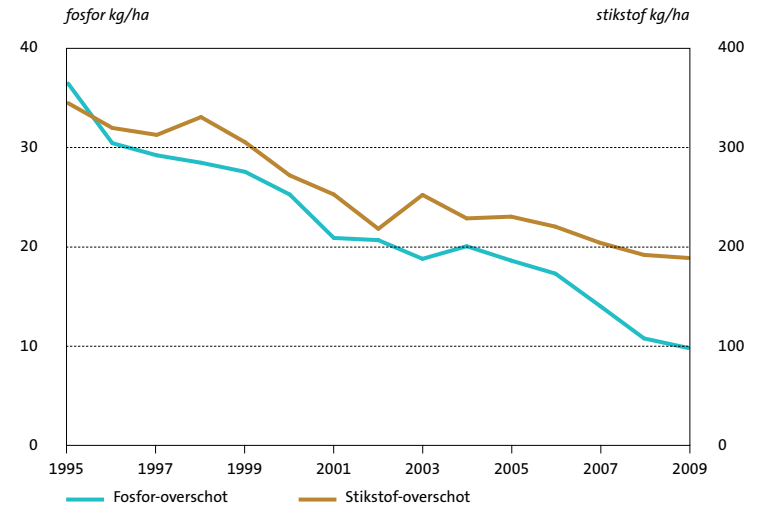
Emissie broeikasgassen

Lokale milieukwaliteit

- De afgelopen decennia is de vervuiling van lucht, water en bodem aanzienlijk afgenomen. Hierdoor is de milieukwaliteit verbeterd. Vooral de luchtkwaliteit is beter geworden. Desondanks is de miliedruk in Nederland hoog in vergelijking met andere Europese landen en leidt de huidige blootstelling aan milieufactoren nog tot gezondheidseffecten.
- Doordat in de landbouw steeds minder dierlijke mest en kunstmest wordt gebruikt, blijft minder stikstof en fosfor in de bodem achter. Door de relatief grote veehouderij blijft Nederland evenwel het land met de hoogste stikstof- en op één na hoogste fosforoverschotten per hectare landbouwgrond in Europa.
- Sinds 2000 stagneert zowel in Nederland als in Europa de verbetering van de waterkwaliteit. In 2009 voldeed minder dan 5 procent van de Nederlandse wateren aan de Kaderrichtlijn Waterdoelstelling 'Goede Toestand'.

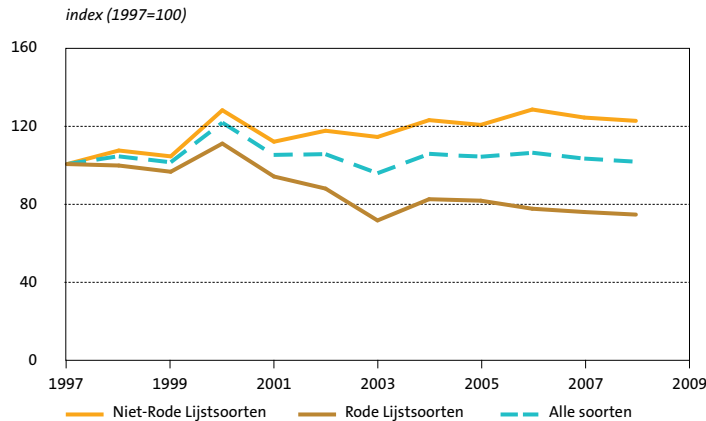
Fosfor- en stikstof-overschot op landbouwgrond

Biodiversiteit en landschap

- Nederland heeft weinig bos en natuur in vergelijking met andere Europese landen. De achteruitgang van de biodiversiteit is de laatste jaren niet gestopt, wel afgeremd. Dit komt vooral door de aanleg van nieuwe natuur, gericht natuurbeheer en de verbetering van de milieukwaliteit.
- In natuurgebieden is de kwaliteit van twee van de vijf ecosystemen de afgelopen tien jaar niet meer gedaald. In het agrarische gebied daarentegen lijkt de kwaliteit wel verder achteruit te gaan.
- Van de bedreigde diersoorten op de Rode Lijst nemen de aantallen de laatste tien jaar verder af. Wel goed gaat het met de andere soorten, die gemiddeld in aantal toenemen
- De waardering van het Nederlandse landschap neemt iets toe, maar het doel voor 2020 – een 8 als rapportcijfer – zal waarschijnlijk niet worden gehaald.
- Een deel van ons voedsel wordt in het buitenland geproduceerd. Ons land legt dan ook een groot beslag op de ruimte in andere landen en draagt om die reden bij aan de achteruitgang van de mondiale biodiversiteit.

Populatieomvang van diersoorten

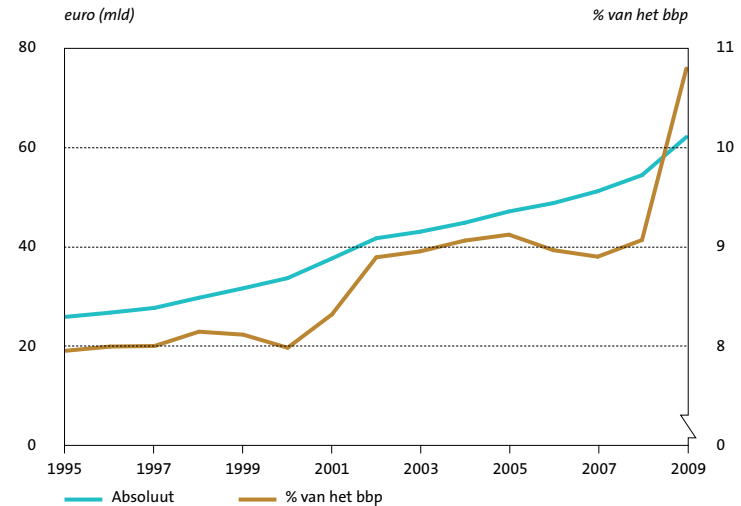

Beschouwde soorten: dagvlinders, zoogdieren, reptielen, amfibieën, broedvogels, libellen en paddestoelen.

Gezondheid

- De levensverwachting in Nederland is hoog. De levensverwachting van Nederlandse mannen is zelfs één van de hoogste in de Europese Unie. De levensverwachting voor vrouwen is vergelijkbaar met het gemiddelde van de Europese Unie.
- Wat betreft de psychische gezondheid (depressies) staat Nederland er binnen de Europese Unie relatief goed voor.
- De kosten van de gezondheidszorg zijn de afgelopen jaren gestegen. Deze kosten zullen in de toekomst waarschijnlijk blijven stijgen door de vergrijzing en de verdere toename van de levensverwachting.
- Om de zorguitgaven beheersbaar te houden is het belangrijk dat mensen zo lang mogelijk gezond blijven. Een gezonde leefstijl is essentieel. Het ontmoedigen van ongezonde leefstijlen zoals roken, te weinig bewegen en overmatig en ongezond eten is een belangrijk aandachtspunt.

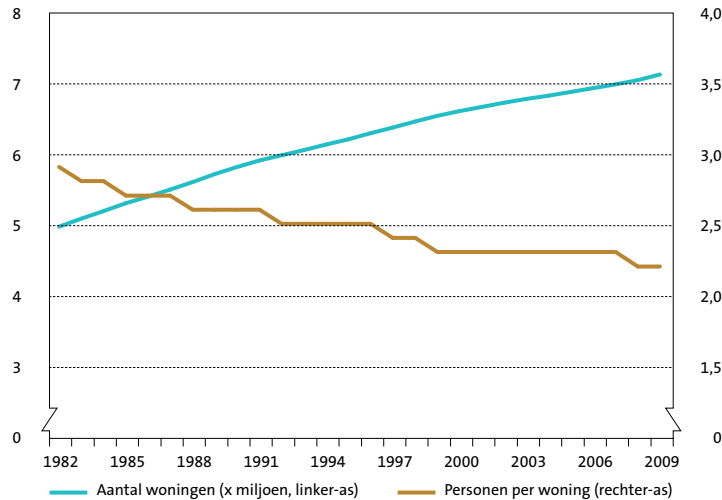
Uitgaven aan gezondheidszorg

Wonen en woonomgeving

- Nederlanders zijn zeer te spreken over de kwaliteit van hun woning. De woningkwaliteit is ook goed in vergelijking met die in andere landen van de Europese Unie. Wel ondervindt een relatief groot deel van de bevolking overlast in de woonomgeving.
- Het aantal mensen dat doorstroomde van een huurhuis naar een koopwoning is sinds 1988 afgenomen. Starters op de woningmarkt hebben het moeilijk door de hoge huizenprijzen, schiefwonen en het achterblijven van nieuwbouw.
- Wonen in Nederland is betaalbaarder geworden, al zijn de woonlasten hoog. Nederlanders ervaren de woonlasten overigens niet als erg zwaar.
- Het aantal beschikbare woningen is de laatste tien jaar licht toegenomen. Ondanks de toename van het aantal woningen blijft sprake van krapte op de woningmarkt. Wachtlijsten voor sociale huurwoningen in met name de grote steden blijven een serieus probleem.

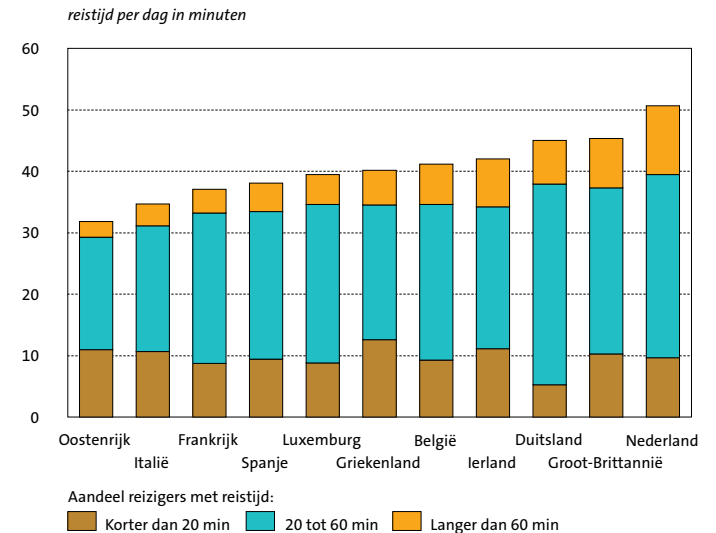
Woningen en woninggebruik

Mobiliteit

- De mobiliteit van Nederlanders neemt toe, maar steeds minder snel. Vooral het woon-werkverkeer is de afgelopen tien jaar toegenomen.
- Nederlanders zijn van alle Europeanen de meeste tijd kwijt met het reizen tussen werk en huis.
- De luchtvervuiling door het wegverkeer is de afgelopen decennia fors verminderd. Desondanks ondervinden drie op de tien Nederlanders overlast van het wegverkeer.
- De sterfte door verkeersongevallen is in de afgelopen tien jaar gedaald. Europees gezien heeft Nederland één van de laagste sterftecijfers.

Reistijd woon-werkverkeer

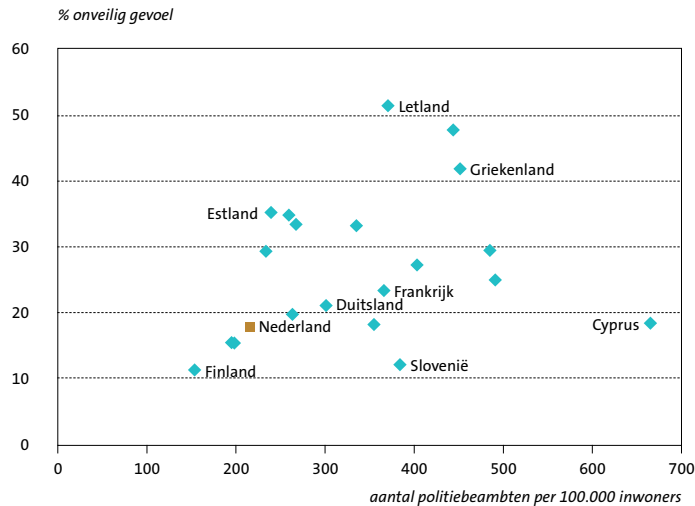
Veiligheid

- Het aantal misdrijven is de laatste jaren gedaald. Wel stijgt het aantal mishandelingen en bedreigingen. Vergeleken met de andere Europese landen scoort ons land gemiddeld op het gebied van criminaliteit. Relatief hoog is het aantal minderjarige verdachten.
- Het gevoel van onveiligheid in Nederland is de laatste jaren gedaald.
- De overheid geeft sinds 2002 meer geld uit aan veiligheid. De uitgaven aan veiligheid zijn in Nederland net zo hoog als gemiddeld in de Europese Unie.
- Het vertrouwen in politie en justitie is toegenomen.

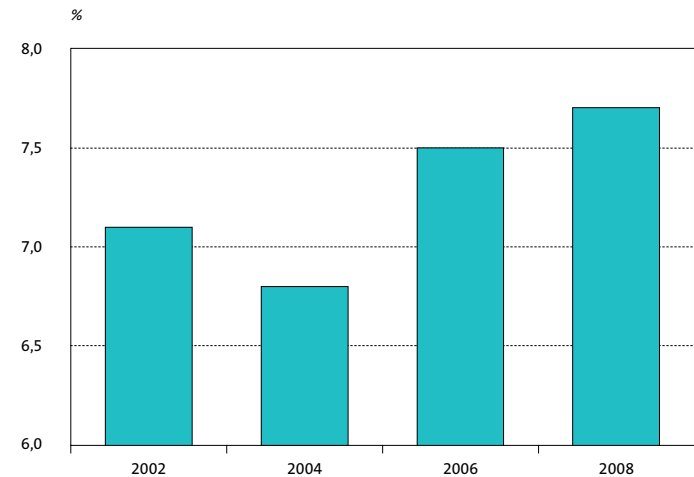
Sociale participatie en vertrouwen

- Het niveau van sociale participatie is in Nederland (zeer) hoog. Negen op de tien Nederlanders hebben meer dan eens per maand contact met familie en vrienden, en van alle Europeanen doen Nederlanders het meest vrijwilligerswerk.
- Ook het vertrouwen dat burgers hebben in elkaar en in maatschappelijke en politieke instellingen is groot vergeleken met de andere Europese landen. Dit vertrouwen is de afgelopen jaren niet veranderd. Wel fluctueert het vertrouwen in instellingen sterker dan voorheen.
- Een relatief groot deel van de bevolking voelt zich gediscrimineerd.

Gevoelens van onveiligheid en politiemacht in 21 EU-landen

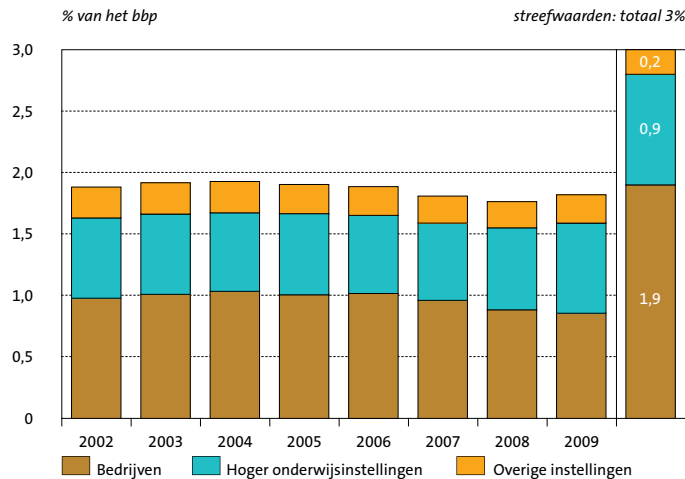
Percentage mensen dat zichzelf beschrijft als lid van een gediscrimineerde groep

Opleiding en kennis

- Nederland staat niet in de top van kenniseconomieën. Toch staan de Nederlandse universiteiten bekend om hun hoogwaardig onderwijs en onderzoek, is de kwaliteit van het reguliere onderwijs goed en wordt er veel gedaan aan nascholing.
- Het opleidingsniveau in Nederland blijft stijgen, maar in de Europese Unie is Nederland slechts een middenmoter. Vooral aan de onderkant van de onderwijsladder zijn er problemen vanwege de relatief hoge schooluitval.
- Afgemeten aan de scores van Nederlandse leerlingen in internationaal vergelijkbare toetsen daalt de kwaliteit van het primair onderwijs en het voorgezet onderwijs.
- Het Europese doel voor 2010 om 3 procent van het bbp uit te geven aan onderzoek en ontwikkeling (R&D) is in Nederland niet gehaald. Dit komt voor een belangrijk deel door de economische structuur van Nederland. Het relatief achterblijven van kennisinvesteringen door het bedrijfsleven is opvallend in het licht van de zeer goede prestaties van Nederland op het gebied van academisch onderzoek. Een gebrekkige relatie tussen universitair onderzoek en de toepassing ervan door het bedrijfsleven kan hiervan de oorzaak zijn.

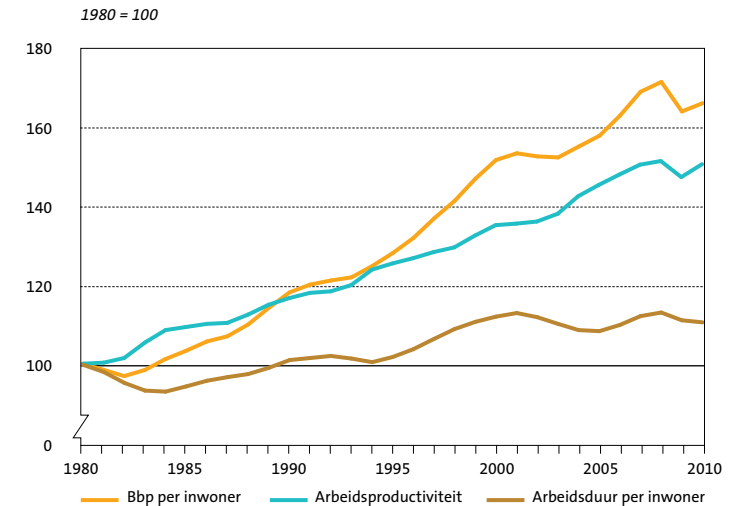
R&D-uitgaven

Materiële welvaart en economie

- De materiële welvaart in Nederland is groot en neemt nog steeds toe. Sinds 2000 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse groei van het bbp 1,3 procent (2000–2010, in euro per inwoner), de consumptieve bestedingen per persoon zijn in dezelfde periode met gemiddeld 1,2 procent per jaar toegenomen. Per hoofd van de bevolking neemt Nederland zowel qua bbp als qua consumptie in Europa een hoge positie in.
- De welvaart komt de komende decennia onder druk te staan als gevolg van de beperkte groei van het arbeidsvolume in vergelijking tot de totale bevolkingsgroei. De arbeidsdeelname in Nederland is relatief hoog, maar het aantal gewerkte uren per persoon is relatief laag. De vergrijzing zal de groei van het arbeidsvolume afremmen. De lage groei van het arbeidsvolume kan worden opgevangen door een verdere toename van de productiviteit.
- De werkloosheid in Nederland is laag vergeleken met die in de andere Europese landen.
- Nederlanders zijn optimistisch over hun toekomstige financiële situatie.

BBP per inwoner, arbeidsproductiviteit en arbeidsduur

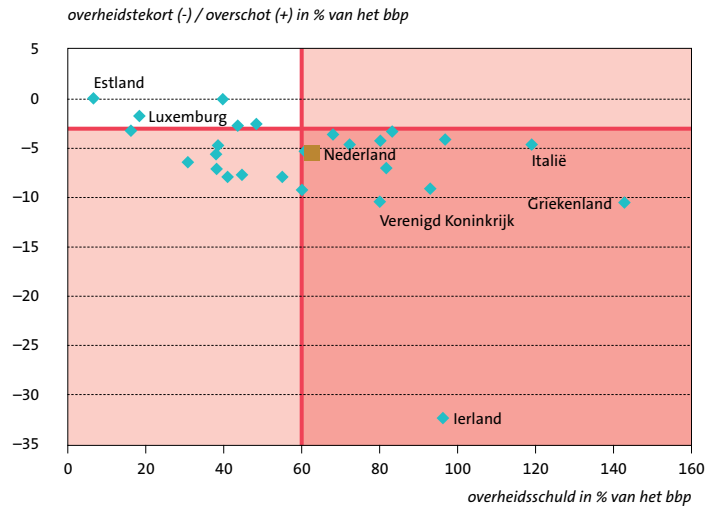
Financiële houdbaarheid

- Met de enorme groei van het grensoverschrijdende kapitaalverkeer en de omwisseling van de gulden voor de euro is de internationale verwevenheid van Nederland in het mondiale en Europese financiële stelsel zeer sterk toegenomen. Financiële discipline en vertrouwen in instituties zijn noodzakelijke voorwaarden voor het duurzaam functioneren van dit stelsel.
- Naar Europese maatstaven hebben Nederlanders veel pensioenkapitaal gespaard. Toch zijn de besparingen tegen de huidige rentestand ontoereikend om aan de verplichtingen te voldoen.
- Zonder lastenverzwaringen kunnen toekomstige generaties waarschijnlijk niet genieten van dezelfde sociale zekerheid en hetzelfde niveau van overheidsvoorzieningen als de huidige generatie.

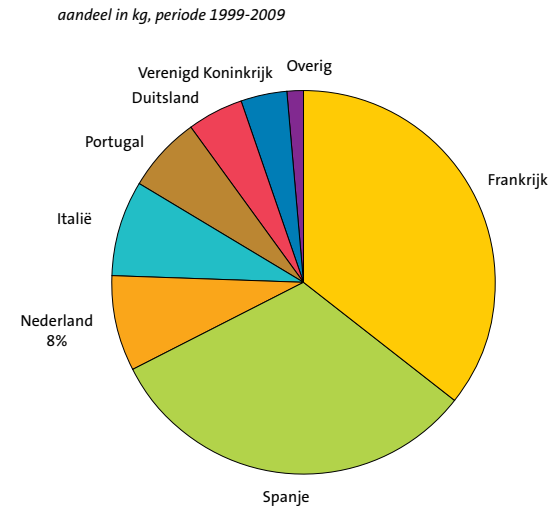
Handel en hulp

- Vergeleken met andere Europese landen importeert Nederland veel natuurlijke hulpbronnen uit de ontwikkelingslanden.
- De invoer van Nederland uit de ontwikkelingslanden is vanaf 2000 sterk toegenomen, sterker dan van andere Europese landen.
- Nederland geeft relatief grote bedragen uit aan ontwikkelingshulp. Deze uitgaven zijn ook hoog naar EU-maatstaven. Hetzelfde geldt voor de bedragen die Nederlandse migranten naar hun families en bekenden sturen in het land van herkomst. Ook deze geldstromen zijn relatief hoog in Nederland.

Overheidstekort en overheidsschuld (2010)

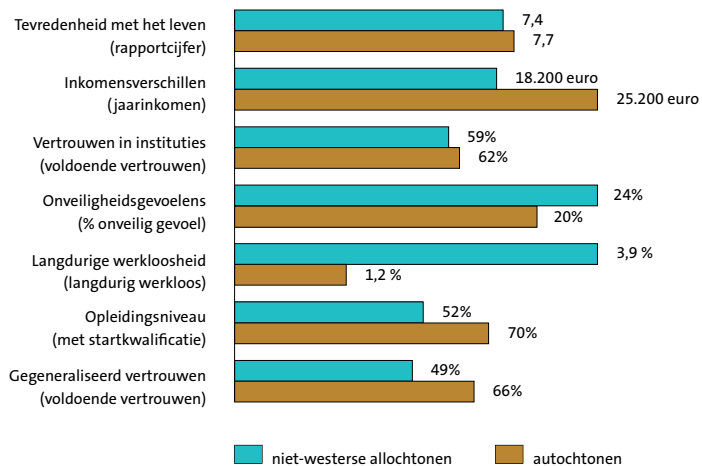
Invoer ruwe fossiele brandstoffen uit minst ontwikkelde landen

Ongelijkheid

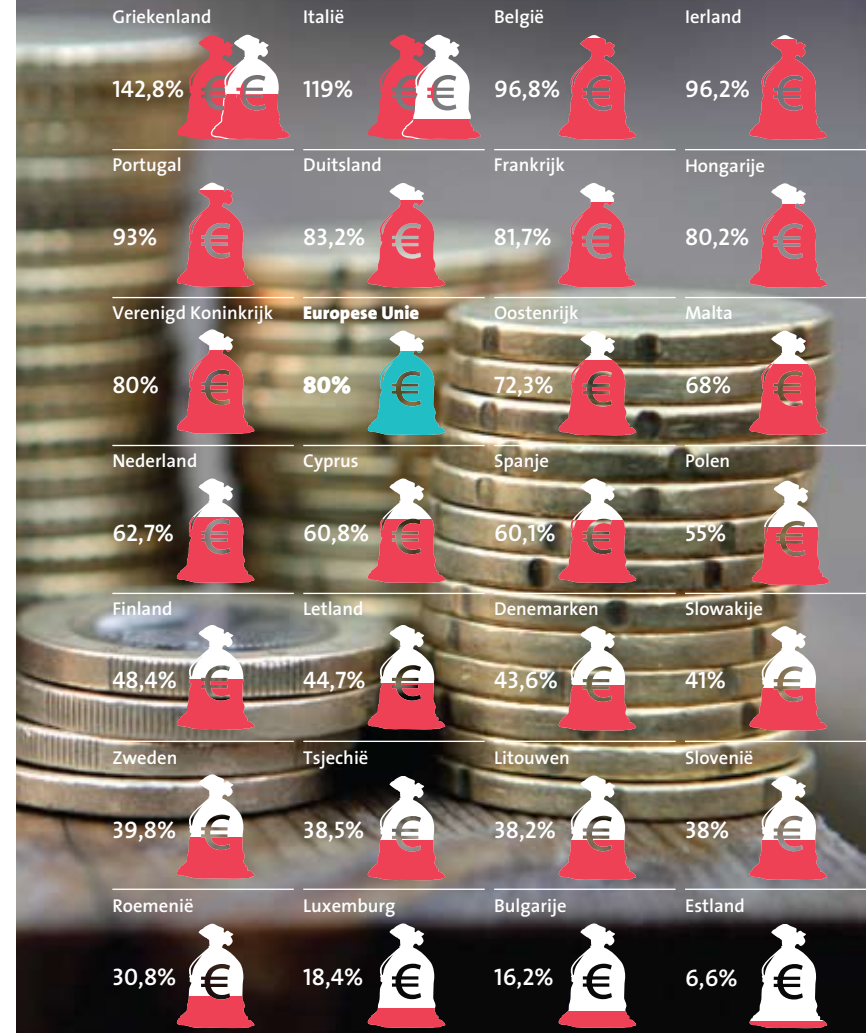
- Op alle gemeten aspecten van welvaart en de mogelijkheden om die welvaart in de toekomst te vergroten hebben niet-westerse allochtonen achterstanden ten opzichte van autochtonen.
- De sociale ongelijkheid tussen mannen en vrouwen is in Nederland niet groot. Mannen en vrouwen zijn even tevreden met het leven en leven gemiddeld even lang in goede gezondheid. Wel hebben vrouwen gemiddeld lagere bruto uurlonen dan mannen en voelen zij zich vaker onveilig.
- De vroegere onderwijsachterstand van vrouwen is bij de jongere generaties omgeslagen in een voorsprong.
- Om ongelijkheid te verkleinen en de welvaart te vergroten is onderwijs van groot belang. Hoger opgeleiden scoren op vrijwel alle welvaartsaspecten beter dan lager opgeleiden. Zij hebben meer gezonde levensjaren en zijn tevredener dan lager opgeleiden.

Ongelijkheid tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen (2008/2009)

Overheidsschuld in de Europese lidstaten (2009)

Totale overheidsschuld (EMU-schuld) als percentage van het bbp*

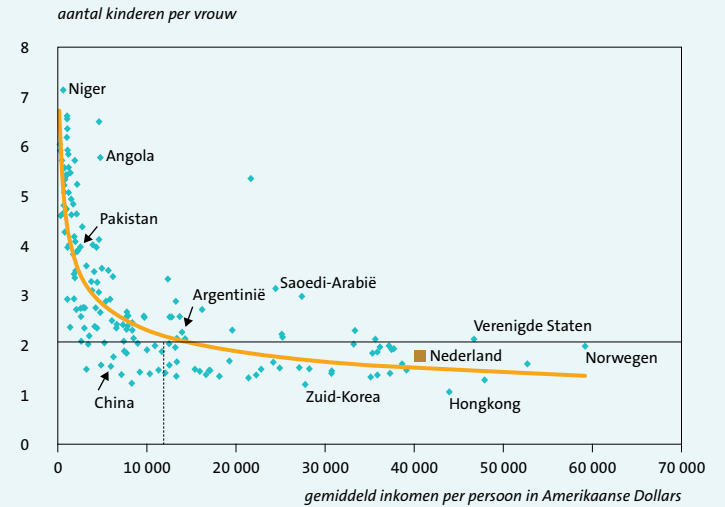
* Voorlopige cijfers

Welvaartsgroei heeft ook positieve milieueffecten

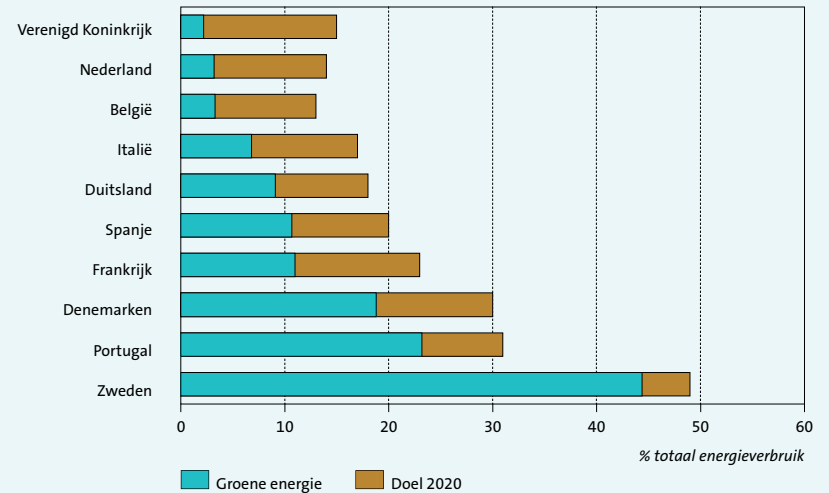
Nederland is een grote importeur van goederen. De productie van die goederen leidt in het exporterende land dikwijls tot schade aan het milieu en uitputting van grondstoffenvoorraden. Die negatieve effecten doen zich vooral in ontwikkelingslanden voor. Maar export naar Nederland draagt ook bij aan de groei van welvaart in het exporterende land. Een groeiende welvaart heeft ook positieve effecten voor het milieu. Zo leert de praktijk, dat met het stijgen van de welvaart de behoefte aan een schone omgeving toeneemt. Meer welvaart leidt tot investeringen in betere sanitaire voorzieningen en tot strengere milieueisen aan bedrijven om schoner te produceren. Bovendien stijgt met de groei van de welvaart het opleidingsniveau. In praktisch alle landen gaat dit samen met een daling van de vruchtbaarheid. Kregen vrouwen zo'n vijftig jaar geleden nog gemiddeld vijf kinderen, inmiddels is dit cijfer bijna gehalveerd. In een groot aantal landen is de vruchtbaarheid al tot (ver) onder het vervangingsniveau gedaald.

Dankzij de krimp van de wereldbevolking waartoe deze ontwikkeling op langere termijn vermoedelijk zal leiden, zal de druk op de omgeving stap voor stap afnemen.

Kindertal en inkomen

Groene energie in tien EU-landen

Naar een koolstofarme samenleving

Het realiseren van een koolstofarme samenleving is van belang om klimaatverandering tegen te gaan en minder afhankelijk te worden van de import van fossiele energie – vooral olie – uit politiek instabiele landen. Het verhogen van de energie-efficiency en het omschakelen naar een energiesysteem waar kernenergie en de inzet van hernieuwbare bronnen zoals zon- en windenergie onderdelen van zijn, draagt bij aan beide doelen. Inzetten op schoon fossiel heeft alleen het beperken van klimaatverandering tot doel.

Voor het bereiken van een dergelijke koolstofarme samenleving is het nodig dat vervuilende productieprocessen duurder worden en schone technologieën goedkoper. Dit kan bijvoorbeeld door het beter verdisconteren van milieuschade in de prijzen en het aanmoedigen van investeringen in groene technologieën. Daarnaast is inzetten op wetgeving zinvol als blijkt dat mensen hun (consumptie)gedrag niet aanpassen en nauwelijks op prijssignalen reageren. Dit kan bijvoorbeeld door eisen aan het energieverbruik van apparaten te stellen. Er zullen de komende jaren dus de nodige strategische keuzen moeten worden gemaakt over de wijze waarop een koolstofarme samenleving vorm moet krijgen. Uiteindelijk ligt de keuze voor de route naar een koolstofarme samenleving en de daarbij in te zetten instrumenten voor een belangrijk deel bij de politiek.

Tussen concurrentie en coördinatie

Veel hardnekkige milieugerelateerde problemen die nog om een oplossing vragen, spelen wereldwijd, zoals klimaatverandering, aantasting van biodiversiteit en grondstoffenschaarste. De meningen over hoe die problemen het beste kunnen worden aangepakt, lopen sterk uiteen.

Twee uitersten zijn wereldwijde coördinatie en concurrentie. Bij mondiale coördinatie werken alle landen samen bij de aanpak van milieuproblemen. Dit blijkt in de praktijk echter lastig, vanwege verschillende belangen. Bij het tweede scenario wordt de oplossing gezocht in een wereldwijde competitie om schone technologieën en is de aandacht vooral gericht op de economische kansen die milieugerichte innovatie kan bieden. Het gevaar hierbij is dat deze aanpak onvoldoende bijdraagt aan het oplossen van het mondiale milieuprobleem.

Het zoeken is dan ook naar de ideale mix tussen concurrentie en coördinatie voor Europa en Nederland. Voor klimaat betekent dit naast het inzetten op mondiale samenwerking, dat meer wordt gekeken naar economische kansen, van bijvoorbeeld het investeren in duurzame energie. Voor grondstoffen zouden Nederland en Europa kunnen inzetten op het aangeven van milieurandvoorwaarden bij de mondiale concurrentie op grondstoffen, bijvoorbeeld door internationale certificering van ketens.

Overzicht van de bronnen bij de grafieken in deze publicatie

Pagina 15:	European Social Survey (ESS)
Pagina 16:	Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)
Pagina 18:	Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Netwerk Ecologische Monitoring (NEM)/Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
Pagina 19:	World Health Organisation (WHO)
Pagina 21:	OECD Economic Survey: Netherlands 2010 (OECD)
Pagina 23:	European Social Survey (ESS)
Pagina 30(I):	Wereldbank (World Development Indicators), CIA (World Factbook 2010) en Lutz, W. en S. KC, 2010. "Dimensions of Global population projections: What do we know about Future Population trends and Structures?", Philosophical Transactions of the Royal Society, 365 (1554), p. 2779-2791
Pagina 22, 24, 26, 27, 29, 30(II):	Eurostat
Overige:	Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier
www.cbs.nl/infoservice

Ontwerp en DTP

Tel design, Rotterdam

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Druk

Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

Internet

www.cbs.nl

Prijs: € 3,50 (excl. administratie- en verzendkosten)

ISBN: 978-90-357-1739-8

Oplage: 9.000

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2011

Verveelvoudiging is toegestaan.

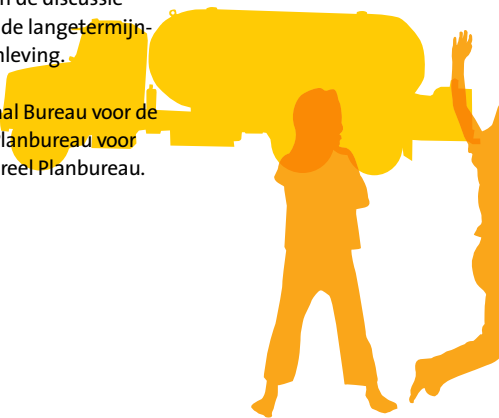
60221201101-A323

Monitor Duurzaam Nederland 2011

Deze publicatie geeft een beknopt overzicht van de belangrijkste uitkomsten van de Monitor Duurzaam Nederland 2011. De Monitor laat zien in hoeverre ons handelen gevolgen heeft voor de kwaliteit van leven hier en nu, maar ook voor die van anderen elders in de wereld en voor de kwaliteit van het leven later. Er wordt een beeld gegeven van de terreinen waarop het vanuit een duurzaamheidsoptiek goed gaat en waar er zorgen zijn. Met deze monitor wordt bijgedragen aan de discussie met politiek, beleid en wetenschap over de langetermijnontwikkeling van de Nederlandse samenleving.

De publicatie is gemaakt door het Centraal Bureau voor de Statistiek, het Centraal Planbureau, het Planbureau voor de Leefomgeving en het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Centraal Bureau voor de Statistiek
Centraal Planbureau
Planbureau voor de Leefomgeving
Sociaal en Cultureel Planbureau